

PhDr. Viktor Meca, Ph.D.

Analyzá hlavních problémů novodobých válečných veteránů mimo činnou službu s důrazem na uplatnění na trhu práce

INFORMACE

Cílem analýzy je zmapovat současné postavení válečných veteránů – účastníků zahraničních misí po roce 1989 (dále jen „novodobý válečný veterán“) – po skončení jejich služebního poměru. Především se zaměřuje na otázku dalšího uplatnění válečných veteránů na trhu práce, na případné zdravotní, psychické a další následky spojené s účastí v misi a na zájem válečných veteránů o případnou pomoc ze strany státu, potažmo Ministerstva obrany.

Analýza je rozdělena do dvou částí. První analyzuje dostupná statistická data a studie týkající se účastníků zahraničních misí, a zároveň slouží pro formulaci hypotéz k výzkumné části. Druhá část hodnotí výsledky výzkumu založeného na anonymních dotaznících, které v období od 4. prosince 2009 do 25. ledna 2010 vyplňovali váleční veteráni mimo činnou službu.

1. Vymezení a analytické zhodnocení skupiny válečných veteránů

Tato část analýzy vychází z údajů uvedených v databázi válečných veteránů a v personální databázi Ministerstva obrany (tzv. ISSP), z archivních materiálů a dotazníkových studií Univerzity obrany.

1.1 Definice cílové skupiny

Dle zákona č. 170/2002 Sb., o válečných veteránech, ve znění pozdějších předpisů, se za válečného veterána (účastníka zahraniční mise) označuje „příslušník ozbrojených sil (Armády ČR, Vojenské policie, Policie ČR), který nepřetržitě alespoň po dobu 30 kalendářních dnů konal službu v místě ozbrojeného konfliktu nebo službu v mírových operacích podle rozhodnutí mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem“. [1] Mírovými operacemi se myslí mise pod hlavičkou OSN, NATO či nově EU za účelem nastolení či udržení míru či stabilizace bezpečnostní situace v regionu. Pro naše účely sledujeme účastníky misí po roce 1989 a pracovně budeme používat termín „účastník zahraniční mise“ nebo „novodobý válečný veterán“.

1.2 Celkové počty

Od roku 1990 se zahraniční mise či mírové operace zúčastnilo 22 tisíc vojáků, přičemž se někteří vojáci zapojili do několika misí nebo vyjeli do zahraničí v rámci jedné mise vícekrát. Skutečné počty se tak pohybují do 15 tisíc, přičemž v databázi válečných veteránů bylo k 31. 12. 2009 vedeno 13 488 osob. Toto číslo však není konečné a je ovlivněno nedostatečnou evidencí účasti v misi v personální databázi u vojáků především

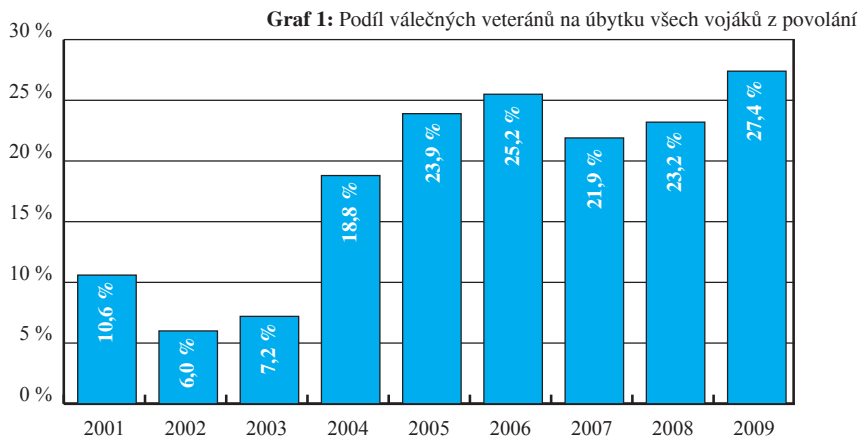
před rokem 2002.[2] Navíc tyto evidence nezahrnují válečné veterány vysílané do misí jinými rezorty. Z provedené analýzy vyplývá, že v databázi válečných veteránů je vedeno 704 veteránek (tj. 5,2 % všech válečných veteránů). [3]

Z hlediska zaměření výzkumu je však podstatnější údaj týkající se válečných veteránů, kteří ukončili služební poměr a jsou tedy cílovou skupinou analýzy. Přesné vyčíslení je omezeno datem spuštění centrální personální databáze rezortu, [4] resp. relevantní data jsou vkládána v roce 2001 a v následujících letech. K 14. 1. 2010 bylo v personální databázi vedeno 8 561 vojáků ve služebním poměru (z toho 23 jako studujících), kteří absolvovali alespoň jednu zahraniční misi. Od roku 2001 do současnosti bylo naopak ze služebního poměru propuštěno 2 340 válečných veteránů, nejvíce pak v roce 2009 (455 osob). [5]

S ohledem na výše uvedené skutečnosti lze konstatovat, že po roce 1989 bylo do konce roku 2009 propuštěno ze služebního poměru nejméně 4 927 vojáků, kteří se alespoň jednou účastnili zahraniční mise. Z následující tab. 1 a grafu 1 vyplývá, že především v posledních letech tvořili účastníci misí zhruba čtvrtinu propuštěných vojáků. [6]

Tab. 1: Počty propuštěných válečných veteránů dle let

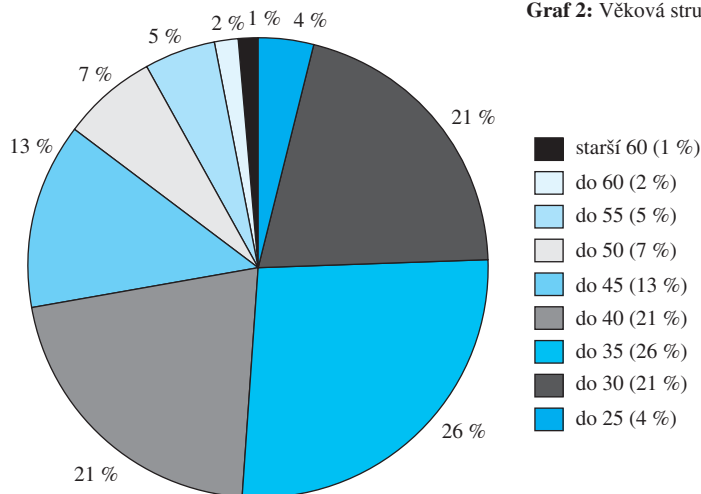
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
258	58	198	320	250	192	228	368	455

1.3 Populační struktura

Více než tři čtvrtiny (68,2 %) všech válečných veteránů (v záloze i v činné službě) se profiluje mezi 26 až 40 roky věku – viz graf 2. U žen je to dokonce 74,6 %.

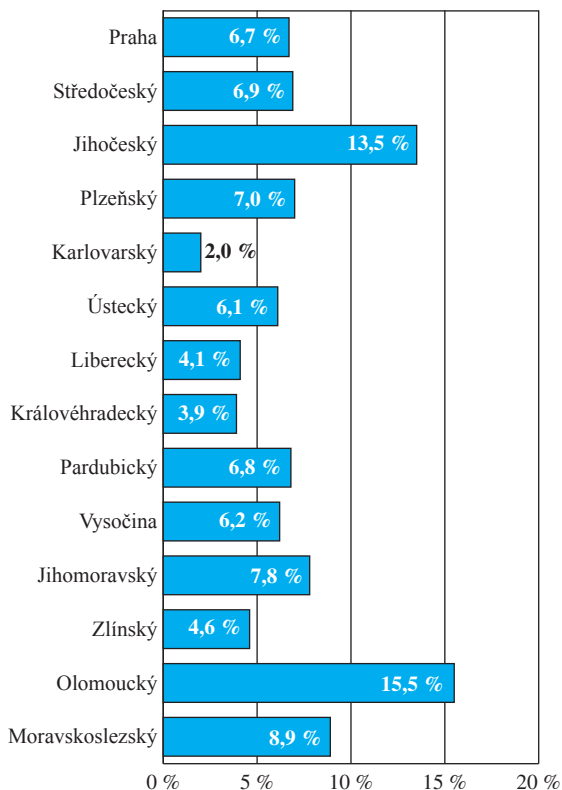
Váleční veteráni mimo činnou službu v armádě již nehlásí rezortu obrany změny svého pobytu. Při analýze územního rozložení tak můžeme vycházet pouze z poslední uvedené adresy, např. v žádosti o osvědčení válečného veterána. Větší variabilita bude proto u osob, které žádaly o osvědčení válečného veterána ještě ve služebním poměru a mohly uvádět adresu v místě vojenské základny. Na druhou stranu řada vojáků zakládá rodinu v místě svého působení v armádě, nebo naopak největší zájem o službu v armádě je v krajích, kde jsou dislokovány vojenské posádky. Tímto způsobem lze odůvodnit vyšší počet válečných veteránů žijících v Jihočeském a Olomouckém kraji, kde je či v minulosti bylo dislokováno nejvíce posádek.

Graf 2: Věková struktura válečných veteránů

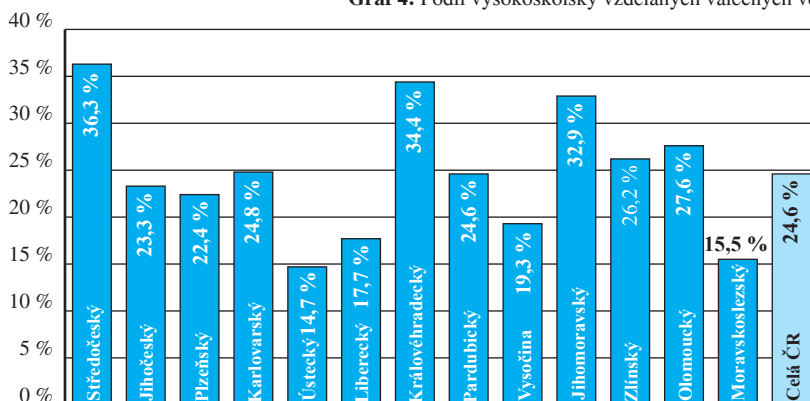
Přes výše popsaná omezení lze procentuálně strukturovat bydliště válečných veteránů dle grafu 3.

Z celkového počtu válečných veteránů má čtvrtina vysokoškolské vzdělání alespoň nejnižšího stupně, do tohoto průměru však není započtena Praha (zde je podíl vysokoškolsky vzdělaných 52 %). Až na ojedinělé výjimky (např. titul DiS., Bc.) se jedná o vojáky v důstojnických hodnostech (16,6 % nižší důstojníci a 12,4 % vyšší důstojníci). Z grafu 4 lze dovodit, že největší podíl důstojníků žije poblíž velitelství či vzdělávacích zařízení (Univerzita obrany a školicí střediska), markantní je to u krajů Středočeského, Královéhradeckého a Jihomoravského. Nadpoloviční většinu vysokoškoláků vykazují okresy Praha-východ, Slaný, Mladá Boleslav a Brno-město.

Naopak „s nejnižším stupněm“ vzdělání jsou

Graf 3: Bydliště válečných veteránů po krajích

Graf 4: Podíl vysokoškolsky vzdělaných válečných veteránů

veteráni v krajích Ústeckém, Moravskoslezském a Libereckém, kde vysokoškolské vzdělání nemá ani pětina z válečných veteránů.

Dá se rovněž říci, že se s počtem vysokoškolsky vzdělaných zvyšuje i podíl nejvyšších vojenských hodností (především plukovnícké) oproti nižším důstojníkům. [7] Tento jev se následně promítá i do vyššího věkového průměru daného regionu. Celkově tvoří důstojníci 29 %.

1.4 Zdravotní a psychické dopady účasti v zahraniční misi

Přestože rezort obrany věnuje zvýšenou péči vojákům, kteří při plnění služebních úkolů utrpěli vážnější úraz (viz např. mimořádné události v Afghánistánu), nebyla doposud speciálně analyzována úrazovost v rámci zahraničních misí. Zatímco v případě úrazů se lze dobrat k poměrně přesným počtům, hodnocení možných dopadů zahraniční mise na lidskou psychiku naráží na obecné předsudky vůči psychologům, stejně jako obavy z možných dopadů na kariéru. Možná i z tohoto důvodu, vojenští lékaři či psychologové nevykazují větší počet veteránů, kteří se potýkají se zdravotními, psychickými (včetně závislosti na alkoholu) či sociálními dopady (např. rozpady rodin). Z dostupných analýz vojáků v činné službě lze přesto predikovat některé potencionální činitele. [8] Nejmarkantnější je to v případě analýzy účasti v misi na partnerské vztahy, kde problémy v partnerských vztazích přiznává pětina vojáků a psychické dopady 5 až 6 % respondentů. [9] Do jaké míry je tato kategorie vojáků více ohrožena sociálním vyloučením, však můžeme jen spekulovat.

1.4.1 Zranění v misi

Data ke zraněním utrpěným během působení v zahraniční misi byla zjišťována z archivních svazků k zahraničním misím uložených ve Vojenském ústředním archivu Praha, [10] které by měly zahrnovat účastníky zahraničních misí na Balkáně, Iráku a v Afghánistánu z let 1999 až do února 2010. Vycházelo se především z rozhodnutí o přiznání bolestného, nebylo-li k dispozici tak z prvotní lékařské zprávy, v některých případech i z jiných materiálů.

Zde je však třeba upozornit, že zranění ještě automaticky neznamená, že dotyčný má trvalé zdravotní následky, byť se dá u těžkých zranění předjímat. Do analýzy nejsou zahrnuty úrazy, které se uskutečnily během přípravy na odjezd do mise.

Zranění se kategorizovala do tří, resp. čtyř kategorií:

1. **TZ – těžká zranění** – v lékařské zprávě bylo takto označeno, nebo použito označení „velmi vážné“ apod., nebo se sem přiřadily úrazy ohodnocené 100 a více body (většinou šlo o komplikované zlomeniny či mnohočetná zranění, vážná poranění hlavy a očí, včetně amputací končetin).
2. **SZ – středně těžká zranění** – pod toto označení byla zahrnuta i zranění, která byla sice v lékařské zprávě označena jako lehká, nicméně rozsah zranění i přidělené body bolestného odpovídaly jiným úrazům označeným jako SZ, bodové rozpětí od 50 do 100 (výjimečně i více), např. zlomenina kosti pažní. Obvykle se jednalo o vážné zlomeniny či poranění nohou a kloubů, kde lze předpokládat trvalé následky, poškození uší (především po explozích), pohmožděnin větší části těla, popáleniny, částečnou amputaci prstů.
3. **LZ – lehká zranění** – zařazovány jen úrazy, které vznikly při plnění úkolů v misi a jejich bodové hodnocení přesáhlo alespoň 10 bodů. Patří sem nekomplikované zlomeniny rukou či nohou, pohmožděnin malého rozsahu, větší tržné rány, pokousání zvířetem, pohmoždění ušních bubínků (následky explozí), vyrazení několika zubů apod. Trvalé následky by zde neměly být pro život omezující.
4. **Drobná zranění** – neevidovány byly úrazy banálního rázu, např. pořezání nožem při krájení chleba, pohmožděnin či podvrtnutí kotníku apod., které byly uplatňovány se snahou získat alespoň minimální bolestné.

Ve snaze identifikovat úrazy, které vznikly během plnění služebních úkolů a které vznikly mimo poslání mise (sport, volný čas, práce v kuchyni, údržba vozidel), byla použita kategorizace uvedená v tab. 2.

Tab. 2: Typy úrazů v rámci zahraničních misí

Typ události		Raněných
dopravní nehoda	Řadí se sem nehody jak při patrole, tak při převozu vojáků na jiné místo.	64
letecká nehoda	Jedná se o zřícení vrtulníku 8. ledna 1998 krátce po startu u základny praporu SFOR v Bosenské Krupě.	20
napadení nepřítelem	Napadení hlídky, patroly, základny střelbou, raketovým útokem či jiným obdobným způsobem.	38
nástražný systém	Najetí vozu či našlápnutí na nástražný systém (někdy šlo jen o rozbušku k systému výstrahy před vlastním stanovištěm).	26
hlídka	Úrazy během strážní služby na stanovišti, pokud nešlo o výše uvedený typ události (obvykle šlo o nepozornost).	3
patrola	Úraz vznikl během přesunu jednotky či na patrole, příčinou bylo např. jízda po nerovném terénu, špatný dopad při seskoku z vozidla, omrzliny, pokousání psem.	15
jiné	Šlo o jiný typ události. Některá zranění vznikla během výcviku, např. střeleb, případně nejde o zranění spojené přímo s posláním mise. V jednom případě jde o vážný úraz na cestě do ČR. Dále šlo o případy, kde nebylo možné událost zjišťovat.	47

S ohledem na výše uvedené skutečnosti bylo zjištěno, že v rámci zahraničních misí bylo zraněno 212 vojáků. [11] Z tohoto počtu spadá 61 zranění do kategorie

vážnějších (40 SZ a 21 TZ). Docházelo k nim zejména u prvních čtyř událostí uvedených v tab. 2. Kolik vojáků z tohoto počtu skutečně trpí zdravotními následky nelze definovat. [12] Víme však, že ze zraněných vojáků již 80 není ve služebním poměru, [13] z toho 4 pracují na místech občanských zaměstnanců rezortu, včetně dvou se SZ a TZ (údaj k 2. 11. 2009). Pouze u jednoho případu bylo uvedeno, že byl repatriován kvůli psychickému traumatu způsobenému ostřelováním základny.

Pro úplnost uvádíme, že po roce 1989 zahynulo v zahraničních misích 17 vojáků AČR.

2. Výzkum zájmu válečných veteránů o zlepšení péče o účastníky zahraničních misí mimo činnou službu

Výzkum si klade za cíl zjistit skutečné problémy a potřeby přímo od válečných veteránů mimo činnou službu. Pro tyto účely byl mezi válečné veterány distribuován anonymní dotazník. Výzkum probíhal od 4. prosince 2009 do 25. ledna 2010. Formulace dotazů i hodnocení odpovědí vycházelo z první části této analýzy.

2.1 Výzkumná otázka

Potřebují váleční veteráni mimo činnou službu pomoc státu s uplatněním na trhu práce či při řešení některých sociálních a psychických problémů?

2.2 Hypotézy

Základním východiskem pro tuto analýzu je „Koncepční záměr péče Ministerstva obrany o účastníky zahraničních misí na léta 2009 až 2010“, který 13. února 2009 schválila tehdejší ministryně obrany. Jedná se o první ucelenější analýzu současných potřeb a benefitů novodobých válečných veteránů. Jeho základním nedostatkem je absence zpětné vazby válečných veteránů. Některá východiska tak vyplývají jen z požadavků Sdružení válečných veteránů ČR, individuálních žádostí a postřehů zaměstnanců odboru mimorezotní spolupráce MO. V tomto kontextu je třeba zmínit, že Sdružení válečných veteránů má zhruba tisíc členů.

1. Váleční veteráni mají problémy s uplatněním na trhu práce, především se to týká mladších ročníků bez vyššího vzdělání (tedy i nižší hodnoti).

Tato hypotéza vychází ze skutečnosti, že největší problémy s uplatněním na trhu práce mají osoby s nižším vzděláním a odpovídající praxí. Dá se zároveň očekávat, že se v civilním sektoru hůře uplatňují vojáci s úzkou vojenskou specializací.

2. Rekvalifikace nabízená rezortem obrany před skončením služebního poměru je neflexibilní a neefektivní, a nedává válečným veteránům lepší perspektivu na uplatnění na trhu práce.

Tento závěr vychází z individuálních podnětů válečných veteránů. Z analýzy systému poskytovaných rekvalifikací vyplynulo, že se z kapacitních důvodů efektivita rekvalifikací neproěřuje a že v roce 2008 byla rekvalifikace přiznána 383 vojákům z 479 žadatelů (tj. 80 %); v dotčeném období přitom ukončilo činnou službu 1 585 vojáků (rekvalifikace se tedy týkala jen jedné třetiny). [14] Sami váleční veteráni si stěžují, že si nemohli vybrat rekvalifikaci dle svého předpokládaného uplatnění na trhu práce a že nabyté poznatky v praxi neuplatnili. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že dle zákona

č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, je rekvalifikaci možné vojákovi přiznat až po 5 letech služebního poměru a že tato rekvalifikace není nároková. Z analýzy vojáků v činné službě vyplynulo, že 67,5 % vojáků by uvítalo pomoc při hledání zaměstnání po odchodu z aktivní služby z důvodu zranění nebo invalidity v důsledku zranění. [15]

3. Se stávajícími rezortními výhodami nejsou váleční veteráni spokojeni, a proto o ně většinou nejeví zájem.

O nedostatečné péči o válečné veterány se zmiňuje už analýza vojáků v činné službě (myslí si to 21,4 % vojáků, 40,3 % to z nedostatku informací nedovede posoudit). [16] Mezi benefity válečných veteránů po skončení služebního poměru, nejde-li o veterána pobírající starobní důchod od VÚSZ, patří jen o ozdravné pobyty a možnost zdravotní péče ve vojenských lékařských zařízeních.

4. Řada válečných veteránů trpí následky účasti v misi a uvítala by odbornou pomoc.

Předpokládáme, že řada vojáků své psychické problémy zatajuje, aby nezavdala příčinu k ukončení služebního poměru. V tomto kontextu lze odkázat na výskyt tzv. posttraumatického syndromu u americké či německé armády. [17]

5. S počtem absolvovaných misí a zranění v rámci mise stoupají i požadavky veteránů na větší pomoc ze strany státu.

Dá se očekávat, že větší participace v zahraničních misích bude u veteránů vyvolávat pocit, že by se společnost měla více revanšovat za nasazení jejich životů. O to víc to bude platit v případě utrpeného zranění.

6. Příjemci invalidního důchodu či výsluhového příspěvku již nebudou mít o pomoc v oblasti pracovního poradenství takový zájem.

Předpokládáme, že stabilní příjem z důchodového systému, příp. vojenská výsluha již nemotivuje válečné veterány tolik k hledání uplatnění na trhu práce jako v případě nezajištěných osob. To přirozeně nevylučuje, že i tyto osoby mohou mít zájem pracovat.

2.3 Výzkumná metoda

Pro získání zpětné vazby od válečných veteránů byla zvolena metoda anonymního dotazování formou dotazníku, která umožňuje oslovit širší okruh osob. Rozsah dotazníku byl ve snaze o maximální návratnost minimalizován na jednu A4. Dotazník zjišťoval základní údaje ke službě v armádě, zahraničních misích, aktuální zaměstnanost, účast v rekvalifikačním kurzu MO, využívání benefitů pro válečné veterány a případný zájem o pomoc státu.

V rámci snížení variability odpovědí pro jejich lepší zpracování byla většina dotazů formulována strukturovaně (dvě, max. čtyři možnosti pro zakřížkování nebo vepsání jednoho čísla). Hodnotící dotazy předpokládaly škálu odpovědí dle známkování jako ve škole 1 až 5. Pouze tři dotazy předpokládaly vypsání odpovědi (kraj, obec a název kurzu), ke každé části mohl navíc respondent přidat svou vlastní poznámku.

Dotazník byl vytvořen v písemné a tištěné verzi, včetně verze ve formátu XLS pro přímé vyplňování dotazníku na počítači (formulář umístěn na webové stránce).

2.4 Výzkumný vzorek

Hlavní cílovou skupinou výzkumu jsou účastníci zahraničních misí mimo činnou službu v počtu cca 5 000 osob. Poštou bylo osloveno 593 válečných veteránů, z nichž větší část sloužila méně než 15 let [18], a zbytek tvořili veteráni propuštění po 30, 45

a 52 let věku [19]. 301 válečných veteránů mělo vyplnit dotazník na krajských vojenských velitelstvích (KVV) při odchodu do zálohy – tedy byli propuštěni v posledním měsíci roku 2009.

Další případné oslovování válečných veteránů bylo již náhodné a záviselo na aktivitě občanských sdružení (ČsOL, SVV ČR), na šíření dotazníku mezi veterány či na náhodné návštěvě internetové stránky.

Na konec bylo odevzdáno 155 dotazníků (z toho 69 elektronicky a 38 odeslalo KVV), což představuje 3,1 % propuštěných válečných veteránů. Dle sdělení KVV neměla většina propuštěných vojáků zájem dotazník vyplňovat z důvodu negativního postoje k rezortu spojeného s propuštěním.

2.5 Vyhodnocení dotazníků

2.5.1 Obecné statistické údaje

Vzhledem k převažujícímu počtu mužů v armádě se přepočítávalo dominantní zastoupení mužů i v dotaznících. Přesto považujeme čtyři dotazníky vyplněné ženami z celkového počtu 704 za nedostatečné. Navíc všechny pocházejí z Olomouckého kraje, jsou ve věku 38 až 40 let. Tři ženy projevíly zájem o pracovní poradenství, čtvrtá již prošla rekvalifikací MO.

Nejvíce dotazníků přišlo z Olomouckého kraje, dále pak z krajů Jihočeského, Moravskoslezského a z hlavního města. Naopak jen jeden dotazník přišel z krajů Královéhradeckého a Karlovarského a dva z Ústeckého kraje. Tento poměr v zásadě odráží i strukturu válečných veteránů dle trvalého bydliště (podkap. 1.3), nicméně pro takto minimálně zastoupené kraje můžeme jen těžko činit nějaké závěry. Celkem odevzdalo dotazník 47 vojáků, kteří ukončili služební poměr v loňském roce.

Věková struktura respondentů v zásadě kopíruje věkovou strukturu válečných veteránů (kap. 1.3.) s tím rozdílem, že je zde větší podíl osob ve věku 40-45 let na úkor věku 35-40 let (60,6 % respondentů oproti 68,2 % ze všech veteránů).

21 veteránů ve věku 23 až 40 let sloužilo méně než pět let, s přibývajícím věkem se rovněž zvyšovala délka služby v armádě. Nejvíce déle sloužících veteránů však najdeme ve věku 30 až 45 let. Stejná skupina osob byla rovněž propuštěna v roce 2009.

63 % respondentů mělo praporčickou či poddůstojnickou hodnost, zároveň se jednalo o osoby bez vysokoškolského vzdělání.

Pokud se z tohoto hlediska podíváme na zájem respondentů o případnou pomoc ze strany státu, projevují ji nejvíce vyšší důstojníci (71 % v případě pracovního poradenství), kdežto u ostatních je zájem poloviční. V absolutních číslech však evidujeme tento zájem nejvíce u nedůstojnických hodností (48 osob v případě pracovního poradenství).

Drtivá většina respondentů žije v manželství (78 %), rozvedených bylo jen 6,4 %. Zajímavostí je, že polovina rozvedených a třetina svobodných se účastnila více než jedné mise (devět z nich strávilo v misi rok a více). Psychické problémy přitom přiznávají jen dva zadaní, oproti tomu 5 nezadaných by uvítalo pomoc při řešení problémů v partnerských vztazích.

2.5.2 Zaměstnání a stabilní příjem

51 respondentů uvedlo, že momentálně nemají práci. 33 z nich přitom ukončilo činnou službu v roce 2009. I z toho důvodu je tak nejpostiženější Olomoucký kraj (24),

dále Zlínský, Jihočeský a Praha (vždy po 5) a Moravskoslezský kraj (3). Z ostatních krajů je to jen jeden nebo žádný respondent. 68 % nezaměstnaných žije ve městě (23 % v Praze nebo Olomouci).

8 respondentů uvedlo, že je bez práce více než 3 měsíce (4 dokonce déle než rok). 86 % nezaměstnaných sloužilo v armádě déle než 5 let a polovina pak déle než 15 let. 62 % nezaměstnaných přitom projevilo zájem o pracovní poradenství, ale jen necelá polovina i o rekvalifikaci.

12 nezaměstnaných přitom uvedlo, že jsou alespoň částečně finančně zabezpečeni (důchod či výsluha). Dohromady tvoří „důchodci“ pětinu všech respondentů (26), přitom pouze dva jsou v důchodovém věku. Zajímavé je, že 65 % těchto veteránů má zájem o pracovní poradenství a víc než třetina o rekvalifikaci nebo jinou pomoc státu.

2.5.3 Zdravotní či psychické následky v souvislosti s účastí v misi

Pět válečných veteránů uvedlo, že v rámci mise utrpělo zranění, tři uvedli vážné onemocnění (endokrinní, onemocnění CNS, plicní chlamydie). Pouze tři z nich uvádí trvalé následky, nicméně dva z nich by uvítalo psychickou pomoc. Dva veteráni uvádí vážné služební úrazy, které však neutrpěli během plnění úkolů v zahraniční misi (jednou ztráta pravé ruky). Psychické následky uvádí 8 veteránů (např. stres spojený se smrtí kolegů) a 6 z nich by uvítalo pomoc psychologa především v oblasti partnerských vztahů. Z celého okruhu uvedlo šest respondentů, že je příjemcem důchodu (asi invalidního).

Na míru psychického dopadu mise lze usuzovat i z počtu zájemců o psychologickou pomoc, kterou projevilo 16 % respondentů (24). Z nich 80 % má na mysli pomoci ohledně závislosti na alkoholu či jiné návykové látce, 41 % partnerské vztahy a 29 % psychické problémy – tři uvádí všechny oblasti pomoci. Více než polovina těchto respondentů je ve věku do 35 let.

2.5.4 Míra participace na roli válečného veterána

Získání statusu válečného veterána ještě neznamená, že dotyčná osoba se k této roli aktivně hlásí. Tato skutečnost se může promítat do jeho zapojení do občanských aktivit či jen v míře znalostí některých jevů, které jsou spojeny s činností válečných veteránů. 37 % válečných veteránů (58) uvedlo, že je členem občanského sdružení. Z nich pouze 9 se vůbec neúčastí aktivit válečných veteránů, naopak více než polovina z nich se účastní pravidelně.

Celkově však účast na akcích válečných veteránů přiznává 64 % respondentů. Pokud by o akcích vědělo, bylo by toto číslo asi mnohem větší, neboť zájem o pozvánky projevilo 73,4 % veteránů, přičemž 19 se doposud akcí neúčastnilo.

Závěrem tedy můžeme říci, že maximální participaci projevuje zhruba 40 % tazatelů, alespoň vlažnou pak více než 70 %.

2.5.5 Spokojenost s benefity válečných veteránů

Vzhledem ke skutečnosti, že tazatelé nepochopili dotaz a do odpovědí zahrnovali i benefity v rámci služebního poměru, nelze hodnotit využívání benefitů. Na druhou stranu je vidět, že počet těch, které uvedli příspěvek na lázně či ozdravný pobyt je velmi malý (12 lázní a 5 ozdravných pobytů). Ostatně tyto nízké počty vychází také v souhrnu všech veteránů mimo činnou službu – žadatelů o příspěvek na ozdravný pobyt či lázně.

[20] Návštěvu vojenské nemocnice po skončení poměru uvedlo 33 respondentů, průměrně šlo o 7,7 návštěv na jednoho respondenta.

Důvody nízkého zájmu o benefity lze vyčíst z poznámek, které uvedli respondenti. Za prvé jde o špatnou informovanost válečných veteránů o možných výhodách, za druhé o nezáměr vojenské nemocnice válečné veterány ošetřovat. Každopádně výhody považují za nedostatečné. Hodnocení však uvedla jen více než třetina respondentů, průměrná známka 3,5 (4 jedničky proti 18 pětkám). Celkovou péči o válečné veterány hodnotí průměrnou známkou 3,6 (1 jednička proti 20 pětkám).

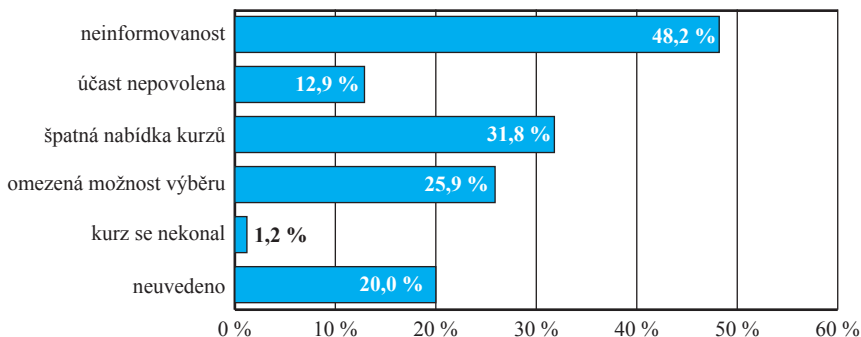
2.5.6 Efektivita rekvalifikačních kurzů poskytovaná MO při odchodu z armády

Hodnocení je rozděleno na dvě části: důvody neúčasti v kurzu a spokojenost s účastí v kurzu.

A. Důvody neúčasti v rekvalifikačním kurzu MO

Rekvalifikačního kurzu se neúčastnilo 66 % oprávněných žadatelů. 17 z těchto žadatelů neuvedlo žádné důvody, naopak téměř polovina uvádí jako hlavní důvod skutečnost, že je nikdo o možnosti požádat o rekvalifikační kurz neinformoval (2 byli informováni pozdě, takže se již nestihli přihlásit). 13 % (11) uvedlo, že jim kurz nepovolil jejich nadřízený. Zhruba třetina tazatelů si stěžovala, že v nabídce nenašla odpovídající kurz a čtvrtina si chtěla vybrat jiný kurz, ale nemohla (21 % uvádí obojí důvody) – viz graf 5.

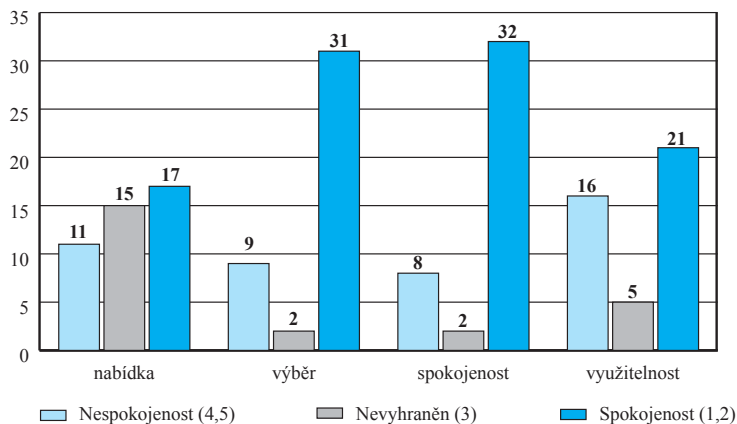
Graf 5: Důvody neúčasti v rekvalifikačním kurzu MO

B. Spokojenost s rekvalifikačním kurzem MO

Účast na rekvalifikačním kurzu MO uvedlo 44 respondentů, jeden z nich neuvedl název kurzu. 15 osob se účastnilo kurzu v roce 2009. Celkem se jednalo o 22 druhů kurzů, z toho pět se nepodařilo přiřadit k Nabídce rekvalifikačních aktivit Ředitelství personální podpory.

Nejvíce navštěvované kurzy byly management se zaměřením na řízení malého podniku (6×), obsluha osobního počítače (5), hostinská činnost, účetnictví a dva typy svářečských kurzů (4×), Základy podnikání (3×), pracovník bezpečnostní služby a masér pro sportovní a rekondiční masáže (2×). Ostatní kurzy byly po jednom. [21]

Graf 6: Míra spokojenosti s rekvalifikačními kurzy MO

Z grafu 6 je vidět, že více než 70 % účastníků bylo spokojeno s úrovní kurzu i s možností svobodně si vybrat s předložené nabídky. Naopak spokojenost se samotnou nabídkou kurzů byla menší (40 % ku 26 % nespokojených). S využitelností kurzu v praxi byla sice spokojena polovina účastníků, ale zároveň 38 % s úrovní spokojeno nebylo. Tabulka 3 toto hodnocení vyjadřuje průměrnou známkou (hodnotili jako ve škole).

Tab. 3: Hodnocení rekvalifikačních kurzů

nabídka	výběr	spokojenost	využitelnost
2,8	2,0	2,1	2,7

Nejlépe hodnocené kurzy (známky 1-2).

- odborná způsobilost pro úkoly v prevenci rizik v oblasti BOZP,
- pracovník bezpečnostní služby,
- turistika,
- zkušební komisaři řidičů.

Nejhůře byly hodnoceny kurzy (známky 4 či 5 z hlediska využitelnosti či ve všech attributech)

- správce konkurzní podstaty,
- projektový specialista – manažer,
- skladník,
- pracovník zahraničního obchodu,
- pracovník v sociálních službách se zaměřením na seniory.
- účetnictví,
- daňová evidence,
- hostinská činnost (pro získání řemeslné živnosti).

Je třeba dodat, že „špatně využitelné“ znamenalo také to, že dotyční pracovali na úplně jiné pozici.

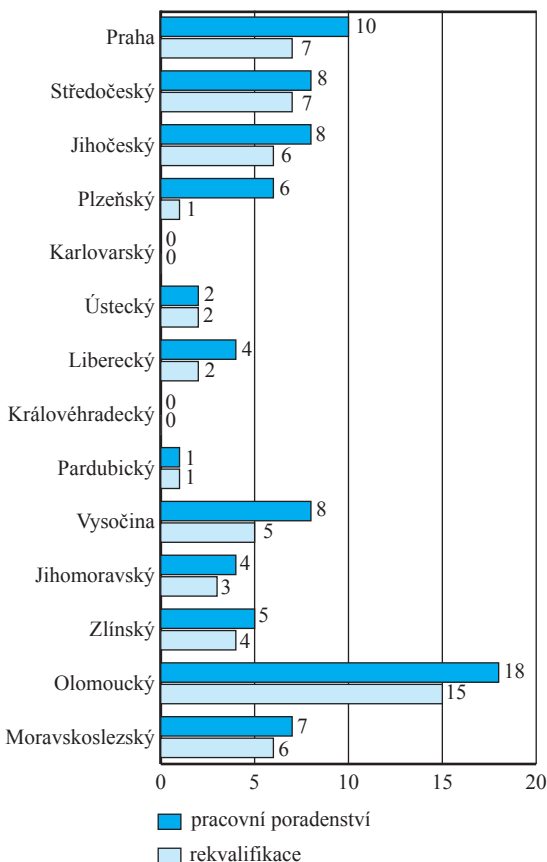
Zajímavý je ještě jeden údaj. 16 účastníků kurzů dnes nemá práci (37 %), průměrně hodnotí využitelnost kurzů známkou 2,8. Třetina účastníků kurzů (13) projevila zájem o pracovní poradenství a 9 by opět rádo absolvovalo rekvalifikační kurz.

2.5.7 Zájem o pracovní poradenství a rekvalifikaci

Alespoň o jednu z forem pomoci v oblasti uplatnění na trhu práce by uvítalo 60 % válečných veteránů (93). 52 % všech respondentů by uvítalo pomoc v oblasti uplatnění na trhu práce. O něco méně 38 % i o rekvalifikaci. Z hlediska krajů zájem více méně kopíruje počty dotazníků dle krajů, s výjimkou nízkého zájmu v kraji Pardubickém (a také v kraji Královéhradeckém, Karlovarském a Ústeckém, kde je to ale dáno téměř nulovým počtem dotazníků), viz graf 7.

Jak již bylo uvedeno výše, 62 % nezaměstnaných projevilo zájem o pracovní poradenství, ale jen necelá polovina i o rekvalifikaci. Zajímavé je, že o pracovní poradenství projevilo zájem také 44 % pracujících veteránů (46), resp. třetina z nich (33) i o rekvalifikaci. Třetina účastníků rekvalifikačních kurzů (13) projevila zájem o pracovní poradenství a devět z nich by opět rádo absolvovalo rekvalifikační kurz.

Graf 7: Zájem o pomoc s uplatněním na trhu práce dle krajů

2.5.8 Zájem o jinou pomoc ze strany státu

57 respondentů (37 %) projevilo zájem o jiný typ pomoci než ten, který byl uveden v dotazníku. 12 přitom nemělo zájem o pomoc s uplatněním na trhu práce. Pouze necelé tři čtvrtiny (39) však tuto otázku rozvedly v poznámce, přičemž některá přání se týkala benefitů pro válečné veterány (viz výše). Hodnoceno tak bylo jen 32 poznámek, které může členit následovně:

- **6× pomoc rezortu během činné služby**
Veteráni zaznamenávají své špatné zkušenosti z armády: neřešení problémů při návratu z mise, špatná péče o rodiny během účasti v misi, nemožnost čerpat dovolenou, rehabilitaci, nulové zvýhodnění či morální ocenění za účast v misi.
- **4× jiný typ péče o veterány ze strany MO**
Poznámky se opět dotýkají morálního ocenění (prezentace válečných veteránů na veřejnosti, pomoc při obnově uniforem vysloužilých veteránů) nebo pomoci v úředních záležitostech.

- **4× daňové zvýhodnění při podnikání**

Přání směřují k daňovým úlevám pro podnikatele-veterány nebo subjekty zaměstnávající válečné veterány.

- **4× zvýhodnění při výpočtu důchodu**

Veteráni by uvítali zohlednění služby v zahraniční misi do výpočtu výše důchodu.

- **2× pomoc s hledáním pracovního uplatnění**

Vedle pomoci uvedené v dotazníku (tedy pracovní poradenství a rekvalifikace), by veteráni uvítali nabídku zaměstnání ve státních organizacích, při údržbě vojenských výcvikových prostorů, využití v humanitárních programech.

- **8× další pomoc státu**

Objevuje se snaha o získání podobných benefitů v sociální oblasti jako mají veteráni druhé světové války. Jednou jsou zmíněny půjčky či slevy na dopravu pro válečné veterány.

2.6 Závěry vyvozené z výzkumu

2.6.1 Zájem o komunikaci s rezortem MO

Výzkumnou část bohužel poznamenal poměrně malý zájem válečných veteránů vyplňovat dotazníky. Překvapující je to zejména v případě členů občanských sdružení, neboť se očekávala větší participace Československé obce legionářské a Sdružení válečných veteránů ČR. [22] Ta se bohužel projevila jen v některých krajích (Moravskoslezský, Jihočeský, Plzeňský, Středočeský kraj a Praha). Dále se na výzkumu podílela rozdílná míra angažovanosti KVV v distribuci dotazníků, kde je však nutné podotknout, že některé kraje i díky své poloze vůči vojenským základnám vykazují nízký počet žijících vojáků, resp. je nepostihly restriktce armády – nejvíce dotazníků zaslala KVV Olomouc (22) a KVV Zlín (6), další KVV odeslala jen 2 až 3 dotazníky, nebo žádný. V případě KVV tak můžeme hovořit o 12% návratnosti. Protože vzhledem k anonymitě dotazníků nelze přesně zjistit návratnost odpovědí v případě dotazníků odesílaných dopisem, ale můžeme tvrdit, že jich nebylo více než 20 %.

Rovněž i některé dotazníky naznačovaly, že někteří veteráni nemají o spolupráci s rezortem moc velký zájem. Někteří proto, že byli proti své vůli propuštěni z armády, jiní z důvodu, že v podstatě nevidí žádné zvýhodnění válečných veteránů, a někteří zase žádnou pomoc nepotřebují. Na druhou stranu by určitě byla mnohem vyšší odezva, jestliže bych jim stát (MO) nabízel již konkrétní pomoc (jak vyplývá z dotazníků, především v oblasti pracovního poradenství).

Z výše uvedených důvodů je však otázka, do jaké míry lze aplikovat výsledky výzkumu na celou skupinu válečných veteránů. Je pravděpodobné, že většina veteránů nebude mít potřebu s rezortem komunikovat či jej o něco žádat. V tuto chvíli tak můžeme pouze predikovat minimální zájem o komunikaci s rezortem, který asi nejlépe odráží míra návratnosti odpovědí na odeslané dopisy. Z tohoto pohledu by se dalo říci, že můžeme spolupráci očekávat nejméně u tisícovky válečných veteránů.

Menší vypovídací schopnost mají dotazníky v případě regionální struktury válečných veteránů. Je z nich ale zřejmé, že největší odezvu můžeme očekávat v krajích Olomoucký, Moravskoslezský, Jihočeský a v hlavním městě.

Obecně můžeme říci, že 68 % válečných veteránů (106) mělo zájem o jednu z forem pomoci státu (v oblasti uplatnění na trhu práce, psychologickou nebo jinou pomoc).

2.6.2 Ověření platnosti hypotéz

Na základě výsledku výzkumu můžeme konstatovat, že až na jednu hypotézu se v zásadě naplnily všechny hypotézy tohoto výzkumu, i když ve dvou případech jen částečně:

1. U druhé hypotézy lze za prokázanou považovat první část věty, tzn. rekvalifikace nabízená rezortem obrany před skončením služebního poměru je neflexibilní a neefektivní, neboť ji fakticky mohlo využít jen 36 % respondentů. Pokud se ale rekvalifikace účastnili, tak ji hodnotí většinou pozitivně (70 %), zbytek však měl problémy s uplatněním na trhu práce.
2. Výzkum neodhalil vyšší počet válečných veteránů, kteří by trpěli následky způsobenými účastí v misi. Popření této hypotézy neznamena, že by nebyli žádní veteráni, kteří těmito následky trpí. Nepřímo to dokazuje i statisticky relevantní zájem veteránů (16 %) o odbornou psychologickou pomoc, přestože tři čtvrtiny z nich psychické následky nepřiznává.
3. Oproti očekávání má stejný zájem o pracovní poradenství také 65 % příjemců invalidního důchodu či výsluhového příspěvku. Celkem do této kategorie patřilo 26 veteránů.

Závěr

Na základě analýzy dostupných personálních údajů Ministerstva obrany a na základě výzkumu založeného na anonymním dotazníku, který se konal od 4. prosince 2009 až do 25. ledna 2010, lze z hlediska aktuálního stavu a potřeb novodobých válečných veteránů formulovat následující závěry:

- Ze zhruba 15 tisíc válečných veteránů již není třetina ve služebním poměru. Z personálních údajů přitom vyplývá, že zejména v posledních pěti letech tvoří vojáci, kteří se minimálně jednou účastnili zahraniční mise, čtvrtinu či téměř čtvrtinu propuštěných.
- 68 % všech veteránů se nachází ve věkovém rozpětí 26 až 40 let, nejvyšší věkový průměr vykazuje Jihočeský, Karlovarský a Jihomoravský kraj. Ve výzkumu se nejvíce objevovali veteráni mimo činnou službu ve věku 30 až 45 let, kteří sloužili pět a více let.
- Čtvrtina válečných veteránů má vysokoškolské vzdělání, nejnižší vzdělanost vykazuje Ústecký, Moravskoslezské a Liberecký kraj.
- Podíl osob, které se potýkají se zdravotními či psychickým následky, je nepatrný (vážná či velmi závažná zranění jsme evidovali u 61 účastníků misí). Přesto projevuje zájem o pomoc psychologa 16 % válečných veteránů, především v oblasti závislosti na návykových látkách a partnerských vztazích.
- 64 % oprávněných veteránů, kteří končili služební poměr v armádě, se nemohlo účastnit rekvalifikačního kurzu především proto, že o této možnosti nevěděli. Třetina proto, že nenašla odpovídající kurz. Téměř 70 % těch, kteří se účastnili kurzu, byla spokojena. Zbytek si naopak stěžoval na uplatnění na trhu práce (např. kurzy účetnictví, daňová evidence, hostinská činnost).

- Třetina respondentů je bez práce. Nejvíce takto odpovídali veteráni z Olomouckého kraje, dále Zlínského, Jihočeského a Moravskoslezského kraje a Prahy. 62 % nezaměstnaných přitom projevilo zájem o pracovní poradenství, ale jen necelá polovina i o rekvalifikaci. Pomoc s lepším uplatněním na trhu práce by však uvítaly dvě pětiny zaměstnaných veteránů.
- Zájem o spolupráci s rezortem obrany (návratnost dotazníků) projevila zhruba pětina oslovených veteránů, především v Olomouckém, Jihočeském a Moravskoslezském kraji a dále v Praze. Překvapující je především nízký podíl členů občanských sdružení sdružující válečné veterány.
- 69 % válečných veteránů má zájem o jednu z forem pomoci státu (v oblasti uplatnění na trhu práce, psychologickou nebo jinou pomoc). Největší procentuální zájem o pomoc státu mají vyšší důstojníci (71 % v případě pracovního poradenství), kdežto u ostatních kategorií je zájem poloviční. V celkových počtech je však těchto zájemců nejvíce u nedůstojnických hodností.
- Veteráni příliš nevyužívají výhody válečných veteránů, protože je považují za nedostatečné nebo o nich vůbec neví. Stěžují si přitom na odmítavý postup vojenské nemocnice vůči nim. Uvítali by přitom především ozdravné a rehabilitační pobyty. Dále veteráni volají po daňových zvýhodněních pro podnikatele zaměstnávající válečné veterány a po větší roli státu při jejich zaměstnávání.

Poznámky k textu:

- [1] 30denní lhůta neplatí pro případy, kdy příslušník v místě výkonu služby utrpěl újmu na zdraví nebo vykonal mimořádně záslužný čin, nebo ozbrojený konflikt či mírová operace trvala kratší dobu.
- [2] Sledování kategorie „válečný veterán“ začalo až v roce 2002, tedy po schválení zákona č. 170/2002 Sb. Stávající databáze se opírá o žadatele o osvědčení, kterých je 8 389. Ne všichni váleční veteráni si však o toto osvědčení požádali, a proto byla další jména doplněna z personálních rozkazů o vyslání do zahraniční mise, ale i zde je nutné počítat s neúplností.
- [3] Pro srovnání k 31. 12. 2009 sloužilo v AČR 3 091 žen, což představuje 13,4 % všech vojáků z povolání.
- [4] Databáze GINIS, aplikace ISSP začala fungovat v roce 2001.
- [5] Tento počet byl ovlivněn personálními restrikcemi v rezortu obrany z důvodů snižování mandatorních výdajů ústředních orgánů státní správy. Na základě rozhodnutí ministra obrany ze dne 16. 7. 2009 o personálních restrikcích bylo zrušeno 1350 obsazených míst vojáků z povolání, z tohoto počtu se jednalo o 372 účastníků zahraniční mise (tj. 27,5 % ze všech vojáků).
- [6] Za období předchozích devíti let pak tento podíl veteránů tvořil 16,8 %.
- [7] Důstojníkem se myslí hodnosti podporučík až kapitána. Za vyššího důstojníka jsou označováni majori, plukovníci a generálové. Nižšími hodnostmi se míní praporčíci, eventuálně poddůstojníci.
- [8] SALIGER, R.; BALLOVÁ, N.; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva sociologického průzkumu „Organizační kultura v Armádě České republiky“*, Brno: Univerzita obrany, 2006. Jak silně se vaše práce spojuje s pojmy (podíl ze zkoumaných osob): šikana 6 %, bolest hlavy 9,6 %, nespavost 13 %, únava 30,6 %, napětí 35,3 %, nejistota 24,3 %, problémy v rodině 12,8 %, problémy v partnerských vztazích 17,1 %.
- [9] BALLOVÁ, N.; HODNÝ, J.; SALIGER, R.; PAVLÁT, J. *Závěrečná zpráva výzkumu „Zahraniční mise a partnerské soužití“*, Brno: Univerzita obrany, 2008. Po návratu z mise má 23,3 % vojáků problémy zvyknout si na partnera, 16 % si s partnerem nerozumí jako dříve, 15,6 % hovoří o odcizení s partnerem, 12,1 % hlásí rozchod, 10 % rozvod a 10,6 % nemá žádný vztah. 5,2 % vojáků trápí vzpomínky na zážitky z mise a 5 až 7 % se po misi cítí být více agresivnější, podrážděnější, netrpělivější či výbušnější.
- [10] Jednalo se o svazky označené UNPROFOR 1992-1995, SFOR 1999-2001, IFOR-SFOR 1998, KFOR 1999-2009, EUFOR, Kuvajt 2002-2003, MNF 2004-2008, ISAF 2002 polní nemocnice, ISAF PNaCHJ, End. Freed. 2006, ISAF 2007 Fayzabad, ISAF PRT Logar, Uzurgán a Logar, přičemž u dané mise šlo o více svazků; uváděný rok vyjadřoval datum doručení svazku do archivu.

- [11] Z toho dva případy nelze blíže určit.
- [12] Víme např., že VÚPZ dnes vyplácí odškodnění pěti zraněným veteránům (u dalších dvou se vede soudní spor).
- [13] Ve služebním poměru vojáka z povolání je nadále 13 veteránů s TZ a 25 se SZ.
- [14] Toto číslo se týká všech vojáků, tedy nejen válečných veteránů, neboť tato kategorie není u rekvalifikací sledována. V roce 2009 odešlo 1658 VZP, v roce 2008 odešlo 1585 VZP, v roce 2007 ukončilo služební poměr 1043 VZP, v roce 2006 ukončilo služební poměr 762.
- [15] SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2009“*, Brno: Univerzita obrany, 2009.
- [16] SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2009“*, Brno: Univerzita obrany, 2009.
- [17] ROBBE, R. *Wehrbeauftragten des Deutschen Bundestages vom 16. März 2010, Jahres Bericht 2009* (51. Bericht). Deutscher Bundestag, Drucksache 17/900, 17. Wahlperiode, Kap. 12.8.
- [18] Seznam osob s vyplaceným odbytným představoval 3725 osob. Protože před 15 rokem služby končili převážně vojáci, kteří byli povolováni do armády hlavně za účelem účasti v misi, lze v této kategorii očekávat minimálně poloviční počet válečných veteránů.
- [19] 9 496 vojáků, což z kapacitních důvodů vylučovalo klasifikaci většího počtu vojáků na veterány a neveterány.
- [20] V roce 2009 získalo příspěvek na ozdravný pobyt 47 novodobých válečných veteránů a na lázně či rekreaci 91 veteránů. Pozn.: o příspěvek na ozdravný pobyt lze standardně žádat každé tři roky. Příspěvek na lázně a rekreaci je omezen jen na poživitele vojenského důchodu (starobního a invalidního).
- [21] Protože názvy uvedené respondenty se různily od oficiálních, nemuselo se vždy přesně odhadnout přesný název kurzu, sedět by ale mělo obecně zaměření.
- [22] Jestliže tato sdružení prezentují zhruba tisíc členů, tak se jich podařilo aktivovat jen necelých 6 % členů!

Literatura:

- DIESMAN, D. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2005.
- SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva sociologického průzkumu „Organizační kultura v Armádě České republiky“*, Brno: Univerzita obrany, 2006.
- SALIGER, R; BALLOVÁ, N; HODNÝ, J. *Prezentační zpráva výzkumu „Armáda a veřejnost 2009“*, Brno: Univerzita obrany, 2009.
- BALLOVÁ, N.; HODNÝ, J.; SALIGER, R.; PAVLÁT, J. *Závěrečná zpráva výzkumu „Zahraniční mise a partnerské soužití“*, Brno: Univerzita obrany, 2008.
- Koncepční záměr péče Ministerstva obrany o účastníky zahraničních misí na léta 2009 až 2010 z 13. února 2009.

Prameny:

Databáze válečných veteránů
 Personální databáze MO
 Vojenský ústřední archiv Praha

Některé užité zkratky v článku:

BOZP	bezpečnost a ochrana zdraví při práci
ČsOL	Československá obec legionářská
PNaCHJ	polní nemocnice a protichemická jednotka
ISSP	informační systém o službě a personálu /platech
KVV	krajské vojenské velitelství
SVV ČR	Sdružení válečných veteránů ČR
VÚPZ	Vojenský úřad pro právní zastupování MO
VÚSZ	Vojenský úřad sociálního zabezpečení